

Interpretatio non praesumitur, sed explicatur - efektywność i koszty transakcyjne umownych mechanizmów interpretacyjnych

Choć wykładnia umów stanowi fundament prawa prywatnego, systemy prawa kontynentalnego nie oferują systematycznych ram pozwalających stronom aktywnie kształtować ten proces. Niniejszy projekt wypełnia tę lukę, opracowując typologię mechanizmów interpretacyjnych — podzielonych na narzędzia informacyjne, strukturalne i proceduralne – która uwzględni subtelne niuanse doktrynalne i zróżnicowanie praktyk; następnie analizowane są ich podstawy i skuteczność, przez zestawienie oczekiwanych korzyści z kosztami transakcyjnymi. Zasadniczym celem badań jest ułatwienie wykładni umów w sposób, który może być praktycznie stosowany przez strony i sądy, poprzez dostarczenie wytycznych jak redagować, wykonywać i egzekwować umowy z poszanowaniem zamierzonej przez strony interpretacji.

Główna teza projektu zakłada, że instrumenty oddziaływania stron na wykładnię umowy są skuteczne w różnym stopniu i wiążą się z określonymi kosztami transakcyjnymi, przy czym oba te czynniki można dopasować, aby najlepiej służyć celom umowy. Projekt opiera się na dwóch kluczowych hipotezach: 1. Mechanizmy interpretacyjne są najbardziej skuteczne, gdy ich funkcja prawna jest zgodna ze strategicznymi celami stron i etapem cyklu życia umowy, i 2. Kontekst prawny i instytucjonalny – w tym mechanizmy rozstrzygania sporów i tradycja prawna – wpływa na wykonalność, opłacalność i ogólny efekt mechanizmów interpretacyjnych. Projekt obejmuje porównanie systemów common law i civil law pod tym względem. Wykładnia oświadczeń woli w systemach prawa kontynentalnego obejmuje wykorzystanie kontekstu oraz zasad (prawa prywatnego). Oznacza to, że sądy mogą powoływać się na te instytucje i modyfikować przestrzeganie mechanizmów strukturalnych, kładąc większy nacisk na słusność. Kontrahenci mogą zaś chcieć zapobiec takiej interwencji *ex ante*. Jednym z zagadnień badawczych jest sposób, w który proceduralna elastyczność arbitrażu współdziała z wyborami projektowymi w umowach, wpływając na skuteczność i opłacalność mechanizmów interpretacyjnych, poszerzając tym samym rozumienie wpływu kontekstu prawnego na egzekwowanie umów. Ważnym aspektem badań jest analiza strategicznej niejednoznaczności oraz (inherentnej) niekompletności umów. W niektórych sytuacjach unikanie maksymalnej precyzji jest optymalne. Na przykład umowy zawierane w warunkach niepewności technologicznej lub te zaprojektowane na długotrwałą współpracę mogą być celowo niekompletne, aby zachować elastyczność. Projekt uwzględni kluczowe wnioski z relacyjnej teorii umów, badając, w jaki sposób systemy z kontynentalnej tradycji prawnej respektują lub przeciwdziałają sektorowym praktykom kontraktowym oraz jak te napięcia wpływają na interpretację i egzekwowanie konkretnych instrumentów w praktyce.

Aby odpowiedzieć na te pytania, projekt wykorzysta dogmatyczne (doktrynalne) badania prawnicze w celu wyjaśnienia ram prawnych, identyfikacji strukturalnych, proceduralnych i informacyjnych mechanizmów interpretacyjnych oraz zrozumienia postaw sądów wobec nich. Drugą metodologią projektu jest dwutorowa analiza ekonomiczna. Teorie takie jak ekonomia kosztów transakcyjnych, teoria umów czy teoria gier stanowią podstawę do zrozumienia zagadnień takich jak niekompletność umów, niepewność czy asymetria informacji. Badania skupią się na strategicznym wykorzystaniu mechanizmów interpretacyjnych przez strony, analizując bodźce, wyniki równowagi oraz efektywność różnych rozwiązań projektowych w redukcji kosztów transakcyjnych i zarządzaniu ryzykiem interpretacyjnym. Projekt zastosuje także uproszczone modele teorii gier, aby zbadać strategiczne wybory, przed którymi stoją strony podczas sporządzania umów z myślą o ich przyszłej wykładni. To podejście wnosi analityczną przejrzystość i rygor do pytań normatywnych dotyczących prawa umów, realizując tym samym kluczowy cel projektu. Wykorzystana zostanie również metoda porównawcza, która łączy świadomość kontekstu instytucjonalnego i ekonomicznego z badaniami doktrynalnymi, umożliwiając teoretyczną refleksję nad rolą projektowania interpretacyjnego w różnych środowiskach prawnych.

Wyniki badań zostaną udostępnione w trzech głównych formach. Po pierwsze, publikacja w języku polskim przedstawi pogłębioną analizę doktrynalną mechanizmów wykładni umów w systemach prawa kontynentalnego, ze szczególnym uwzględnieniem ich skuteczności i kosztów transakcyjnych. Drugi artykuł, skierowany do międzynarodowego czasopisma z zakresu ekonomii lub law & economics, skoncentruje się na aspektach ekonomicznych autonomii interpretacyjnej, modelowaniu oraz kontraktowaniu behawioralnym. Wreszcie, kluczowe ustalenia projektu — w tym proponowana typologia mechanizmów interpretacyjnych oraz model kosztów transakcyjnych — zostaną zawarte w monografii będącej podstawą rozprawy doktorskiej kierowniczej projektu.